

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 6. března 2025 ve věci č. 35950/20 – *Hasani proti Švédsku*

Senát první sekce Soudu poměrem čtyř hlasů proti třem rozhodl o neporušení článku 2 Úmluvy v souvislosti se sebevraždou mladého žadatele o azyl, který trpěl oční vadou a vážnými duševními problémy. Soud shledal, že vnitrostátní orgány nevěděly či nemohly vědět, že ve dnech předcházejících jeho smrti byl ve skutečném a bezprostředním riziku ohrožení života, a neporušily tak své pozitivní závazky učinit opatření, která od nich bylo možné rozumné očekávat, aby tomuto riziku zabránily.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel přicestoval v roce 2015 spolu se svým bratrem A. H. z Afghánistánu do Švédska, kde požádali o azyl a jako nezletilí bez doprovodu byli společně umístěni do tzv. rodinného domu určeného pro nezletilé migranty. A. H. byla následně diagnostikována závažná oční vada s předpokladem dalšího zhoršení. V průběhu jeho pobytu bylo dále zjištěno, že trpí i duševním onemocněním a opakovaně se pokoušel ublížit si. Po nabytí zletilosti byl A. H. přesunut do ubytovacího zařízení pro dospělé, čímž byl odloučen od svého bratra. Během sociálního pohovoru k určení specifické podpory pro A. H. pečovatel z rodinného domu upozornil, že se A. H. v návaznosti na rozhodnutí o jeho přesunutí pokusil o sebevraždu. Sám A. H. v průběhu svých azylových pohovorů uváděl, že má sebevražedné myšlenky. V červenci 2017, tj. dva měsíce před svou smrtí, se opět pokusil o sebevraždu. O měsíc později byl A. H. přesunut do ubytovacího zařízení, které se nacházelo blíže ke stěžovateli. Následující měsíc azylový úřad zamítl žádosti o azyl obou bratrů a nařídil jejich vyhoštění do Afghánistánu. A. H. spáchal sebevraždu dva dny po oznámení daného rozhodnutí.

V rámci následného interního přezkumu azylový úřad shledal určité nedostatky v průběhu azylového řízení, mimo jiné i to, že se úředníci během pohovorů neptali na postižení A. H. ani na jeho duševní zdraví. Tyto skutečnosti nebyly nijak zmíněny v rozhodnutí o jeho žádosti o azyl, přestože spis obsahoval informace o pokusech o sebevraždu a sebepoškozujících tendencích A. H. Úřad šetření uzavřel zjištěním, že dokumentace neposkytovala dostatečný základ pro zamítnutí jeho žádosti o azyl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní orgány nesplnily svou povinnost chránit život jeho bratra A. H., jak vyžaduje článek 2 Úmluvy, jelikož nepřijaly opatření k zabránění jeho sebevraždy.

a) Obecné zásady

Soud úvodem připomněl, že článek 2 v určitých případech stanoví pozitivní závazek vnitrostátních orgánů přijmout preventivní opatření k ochraně lidí před ostatními nebo před sebou samými (*Fernandes de Oliveira proti Portugalsku*, č. 78103/14, rozsudek velkého senátu ze dne 31. ledna 2019, § 108). V případech, kdy riziko vyplývalo ze sebepoškozování, Soud shledal, že pozitivní závazek vzniká, pokud orgány věděly nebo měly vědět, že u dané osoby existuje skutečné a bezprostřední riziko, že spáchá sebevraždu. Pokud Soud zjistil, že orgány o tomto riziku věděly nebo měly vědět, přistoupil k posouzení, zda orgány učinily vše, co od nich bylo možné rozumně očekávat, aby tomuto riziku zabránily (tamtéž, § 110). Splnění těchto povinností ale nemůže být pro státy nemožné nebo nepřiměřené.

Posouzení, jestli orgán věděl nebo mohl vědět o riziku sebevraždy, obvykle zahrnuje aspekty jako je historie duševních problémů, závažnost duševního stavu, předchozí pokusy o sebevraždu nebo sebepoškozování, sebevražedné myšlenky a výhrůžky nebo známky fyzického či psychického strádání (tamtéž, § 115). Pro posouzení Soudu je relevantní i kontext úmrtí a míra kontroly, kterou orgány nad událostmi měly (*Mikayil Mammadov proti Ázerbájdžánu*, č. 4762/05, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 106 a § 119).

Za zvláště znevýhodněnou a zranitelnou skupinu obyvatel, která potřebuje zvláštní ochranu, Soud označil i žadatele o azyl (*M. S. S. proti Belgii a Řecku*, č. 30696/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 2011, § 251). Skutečnost, že žadatel o azyl v případě zamítnutí jeho žádosti hrozí sebevraždou, však sama o sobě nebrání státu v realizaci jeho vyhoštění, pokud jsou přijata konkrétní opatření k zabránění naplnění této hrozby (*Al-Zawatia proti Švédsku*, č. 50068/08, rozhodnutí ze dne 22. června 2010, § 57).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Soud nejprve konstatoval, že pro posouzení stížnosti na poli článku 2 Úmluvy není rozhodující, zda bylo rozhodnutí azylového úřadu vadné. Rozhodnutí samo o sobě totiž nezakládá odpovědnost státu dle článku 2 Úmluvy. Otázkou bylo pouze to, zda orgány v relevantní době věděly nebo měly vědět, že A. H. je ve skutečném a bezprostředním riziku ohrožení života, a pokud ano, zda učinily vše, co od nich bylo možné rozumně očekávat, aby zabránily naplnění tohoto rizika.

A. H. nebyl v době své sebevraždy pod výlučnou kontrolou státních orgánů, jelikož nebyl ve vazbě ani ve vězení, nevykonával vojenskou službu a nebyl hospitalizován v psychiatrickém zařízení. Nicméně vzhledem k jeho situaci, zrakovému postižení a duševním problémům byl nepochybně zvláště zranitelný a do značné míry závislý na péči poskytované vnitrostátními orgány. V době své sebevraždy navíc pobýval v ubytovacím zařízení řízeném azylovým úřadem, který tak měl podrobné informace o jeho situaci a zdravotním stavu. A. H. proto nelze považovat za osobu zcela mimo dohled a kontrolu vnitrostátních orgánů.

Soud označil duševní potíže A. H. za poměrně závažné. Poznamenal však, že mu nikdy nebyla diagnostikována psychiatrická porucha, nebyly mu předepsány žádné léky ani nebyl hospitalizován, přičemž z dostupných informací nevyplývá, že by to bylo důsledkem opomenutí vnitrostátních orgánů. V této souvislosti Soud připomněl, že jeho úkolem není zpochybňovat odborné hodnocení zdravotního stavu ani rozhodnutí o léčbě (*Pindo Mulla proti Španělsku*, č. 15541/20, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2024, § 130).

Soud shledal, že A. H. vykazoval známky psychického strádání. Pro Soud však bylo podstatné, že takové známky nevykazoval po přestěhování do svého posledního ubytování, které proběhlo měsíc před jeho smrtí, ani během schůzky, na které mu bylo oznámeno zamítnutí jeho žádosti o azyl.

Soud sice se znepokojením poznamenal, že azylový úřad zřejmě neměl žádné instrukce pro oznamování negativních rozhodnutí žadatelům o azyl, kteří vykazovali sebevražedné sklony, ani pro kontakt s psychologickými či psychiatrickými zařízeními, přesto však uzavřel, že během poslední schůzky neexistovalo nic v chování, výrocích či vystupování A. H., co by vnitrostátní orgány upozornilo na to, že hrozí skutečné a bezprostřední riziko sebevraždy. A. H. navíc během schůzky uvedl, že se hodlá odvolat.

Posouzení Soudu se soustředilo na to, co vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět v relevantní době, tedy ve dnech předcházejících sebevraždě (*Fernandes de Oliveira proti Portugalsku*, cit. výše, § 131). S ohledem na neexistenci známek psychického strádání nebo sebevražedných sklonů v měsíci předcházejícím sebevraždě, a zejména pak na schůzce s azylovým úřadem a v následujících dnech, Soud shledal, že neexistovaly žádné náznaky, které by vnitrostátní orgány v relevantní době upozornily na to, že A. H. je ve zhoršeném psychickém stavu, který by činil pokus o sebevraždu pravděpodobným. S ohledem na tento závěr Soud již nepovažoval za nutné zkoumat, zda orgány přijaly vhodná preventivní opatření.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Jelić, Krenc a Kučs nesouhlasili s názorem většiny, že vnitrostátní orgány přijaly veškerá preventivní opatření, aby naplnily svůj pozitivní závazek dle článku 2 Úmluvy. Vnitrostátní orgány dle jejich názoru věděly nebo mohly vědět o riziku, kterému byl A. H. vystaven po oznámení rozhodnutí o zamítnutí jeho žádosti o azyl. Sebevražedné úmysly totiž vykazoval pravidelně, a to i nedlouho před svou smrtí. Riziko spáchání sebevraždy bylo tudíž vysoké a nemohlo být orgánům neznámé. Soudci dále poukázali na to, že A. H. nebyla při oznámení rozhodnutí ani v následujících dnech poskytnuta žádná psychologická, psychiatrická ani právní pomoc a že rozhodnutí o zamítnutí azylu nepředcházelo zhodnocení jeho duševního stavu nebo rizika sebevraždy. Nesouhlasili ani s tvrzením většiny, že pochybení azylového úřadu nemělo na posouzení případu vliv. Tyto nedostatky v řízení měly dle jejich názoru vliv na rozhodnutí o udělení azylu, a tudíž i na duševní zdraví A. H.